

Katona Judit

Gaudeamus igitur

Visz az idő, majd elvisz engem
s ki itt marad, hát él maga.
Bujtat selyem, dús, barna sátor.
tündéri lányom szép haja.

Fiam a rózsáit karolja
s ifjúságával elsiel:
ifjúságomból hogy kiballag,
öles léptekkel kimegy.

Egész sorsomat viszi vállán
derűs mosollyal, komolvan,
visz az idő, csak sodor engem,
s öleli rózsáit fiam.

Lidi néni

Kilenc órákor már erősen süt a nap, meleg van. Lidi néni elgondolta, elmegy a piktorhoz, kimeszelteti apró kis szobáját. Akadályok vannak útközben, három ház előtt kell elmennie. Aki ezt nem kalkulálja bele, el se induljon. Ha mind-egyikre negyedórát szán, beszélgetni is tud, és halad is. Az lenne a jó, ha bent lennének a népek a tanyában, de erre gondolni se mert, mert ritkán van az, ami éppen jó lenne.

Az első házat megúsza. Csak messziről néztek össze a házaszonnyával, mehetett tovább. A másodiknál a férj és feleség pont az út mellett kapál.

— Adjon Isten! Szép a krumplitok. Van-e ugyan alatta?

— Egy hete ástuk föl az egyik bokrot, fél kiló volt alatta.

Amíg a krumplit megbeszéltek, el is múlt a negyedóra. Ment Lidi néni a másik házhoz. Nincs messze, harminc lépés. Ha itt elhúzhatna, egészen jól haladhatna. Baj van, nagy baj, ott kapál a másik asszony.

— Szépek az almafáitok. Ugyan van-e rajta?

— Nincsen ezeken semmi. Mondtam már a férfiaknak, hányják ki őket.

Még nem lehet tovább menni, még fontos dolgokat kell megbeszélni.

— Neked nem árt ez a meleg?

— Jaj, dehogynem! A szememet is kínozza, meg a fejemet is.

— Vegyél szalmakalapot.

— Nyáron?

— Persze, hogy nyáron. Akkor kell.

— De akkor nincsen. Télen meg nem jut az eszembe. Talál már Fegyverháza is elmentem érte, de idén még nem voltam.

Ha ennyire belebugancolódik az ember abba, hogy mit lehet, és mit nem venni, kapkodhatja magát, hogy a fél napot ott ne töltsse. Rosszul számolt Lidi néni, nem három ház van itt, hanem négy. A negyediket lenne jó kihagyni valahogy, mert tegnap nagy ünnepség volt náluk. Ha nem lesznek kinn, úgy elsurran, észre se veszik.

Kint voltak. Be is hívták. Ültették az asztalhoz, hozták neki az italt, a kolbászt, húrkat, a rétest. Kínálják is szaporán, de Lidi néni csak ül, nem fog hozzá. Hát ezt meg mi lelte?

— Egyék már, ne kérésse magát!

— Kenyeret nem adtok hozzá?

Adtak azt is. De jó ez a hurka! A kolbász se kutya! A rétes? Fájni lehetne, mint a pelyhet, olyan könnyű. Megadták a módját, feketekávé is hoztak. De nem ám úgy, hogy itt, az étel, egyél, még beszélgetnek is vele.

— Dolgozik még a földben, Lidi néni?

— Dolgozom. Édes cselédjeim dolgozom, mégpedig olyan szívesen, ahogyan most itt eszem. En a földet meg nem csalom, jó mélyen megásom, megtelekezem,

a tarackot meg a pörjét tövestől kiszedem, a cserepet és a kavicsot nem hajigálom át a szomszédba, mert legközelebb visszahajigálja.

Ráment egy teljes óra, mire mindent megbeszéltek, ballaghatt tovább a piktorhoz. Az is a kerben volt, száraz parét rakott a kasba, és vitte a jöszág alá. A kertét muszáj volt megnézni, addig ne is hozakodjon elő az ember lánya semmivel, amíg azt meg nem nézi. Van ám a kertben egy díofa derék, oda le kell ülni ebben a nagy melegben. A piktor elmondja egész hadifogsága történetét, Lidi néni pedig hallgatja megállás nélkül. A végén csak megjegyznek, hogy a szobát kimeszelik, de még az előszobát is.

Hazafelé majd gyorsít egy kicsit, ezt a felórát még be lehet hozni valahogy. Senki nem állja útját, csak a vendéges házból hoznak ki még neki egy kissavanyú káposztát, ne menjen haza üres kézzel. Mindjárt otthon lesz, látszik már a háza. De Róza néni is látszik, jön szembe. Üljünk már le lekem, egy kis beszélgetésre! Arokiparra ülnek, egyszer csak belevág Róza a lényegbe:

— Tudja-e, mi újság?

— Tudja a göröcs!

— Na, különben mégse mondom.

— Ha elkezdte, csak mondja el!

— Nem mondok én semmit. Nem parancsol nekem.

Ez hiányzott csak a délelőttből. Fölpattant Lidi néni, otthagytá. Kukával töltse a napot? Nem elég, hogy elment az egész délelőtt?

Már majdnem belemérgelte magát, eszébe jutott, hogy nincsen semmi baj. Nem prédálta ő el az időt, de még haszna is lett belőle. A piktorral mindent megbeszélte, és addig se kellett ebédet főzni.

GÉMES ESZTER

Megkérdeztem a pszichiátert (6.)

Az elmegyógyászati tevékenység és a jog szoros kapcsolatban van. Miért?

Nem szűkíteném e kapcsolatot az elmegyógyászati tevékenységre. Az orvoslás, a gyógyítás egésze összefonódik jogi szabályokkal, előírásokkal. T. Szász véleménye szerint a jog egy ember más emberhez való viszonyát hivatott szabályozni; az orvoslás pedig az embernek saját testéhez való viszonyát. De ez a szellemes paradoxon hibás: a medicina nem a testemhez való viszonyt szabályozza, mert amint viszonyok szabályozásáról esik szó, az máris jogi kérdés. Az orvoslás dolga (szerintem) az emberi egészség helyreállítása, karbantartása, valamint a megelőzés és a rehabilitáció lehetőségének szolgáltatászerű felajánlása azok számára, akik kérik, igénylik, továbbá a lehetőségek keretein belül rávenni az embereket, hogy legyenek ilyen igényeik. Amint bármiféle kötelezésről, előírásról, szankciókról esik szó, az nem orvosi, hanem jogi kérdés. Ilyen pl. a kötelező tudósítás, melyben a „kötelező” megfogalmazás jogi, a szűrés orvosi feladat. A kettő együtt haszná, a tbc gyakorlati felszámolása közismert. Nem baj tehát, ha a medicina összefonódik a joggal. Vannak idealisták, akik „jogmentes” orvoslást szeretnének, de ez képtelenség. Gondoljunk csak arra, hogy valakinek kolerája vagy fekete himlője van. Természetesnek tartjuk, hogy betegségük idejére el kell őket különíteni. Ez jogi, mégpedig hasznos jogi intézkedés. Nem szétválasztani kell a kettőt, mert gyakorlatilag szinte már lehetetlen is, de világosan látni kell, mikor van szó az egyik, mikor a másikról. Fontos ez, mert egészségügyi kérdést egyáltalán jogilag, vagy megfordítva, jogi kérdést orvosilag megoldani nem lehet. Néha van ilyen keveredés, amiből kellemetlen, népszerűtlen feladatok adódnak, melyeket sem a jogászok, sem az orvosok nem vállalnak szívesen. Elég az alkoholizmus körüli vitákra utalni, vagy a kötelező kezelésre utalás bonyolult előzményeire.

Nem ritkán olvassuk, halljuk a kifejezést: ön- és (vagy) közveszélyes beteg. Mit jelent ez jogilag és mit orvosilag?

Ez a kérdés már közvetlenül érinti a jog és a pszichiátria kapcsolatát, akár példának is jó lehet, mert olyan esetre mutat, amikor orvosi problémát jogilag oldanak meg. A veszély másokhoz való viszonyra vonatkozik, tehát jogi fogalom. De ebből következik, hogy a jogi megoldást (a bezárást, a veszély kiküszöbölését orvosi kezelésnek minősítették egészen az ötvenes évekig. Minthogy a bezárástól senki sem gyógyult meg, kialakult a hit, hogy az elmebetegségek gyógyíthatatlanok. Ma ez a kérdés rohamosan háttérbe szorult, mert

képtelenségét felismertük; ezzel az elmebeteg kikköszítése megszűnően van. Ma inkább fordított helyzet aktuális: jogi, morális problémákat kísérelünk meg orvosi ténykedéssel megoldani. Ilyen az alkoholizmus, a narkomániások, öngyilkosok, pszichopáták betegé nyilvánítása és kényszerkezelése. Ez utóbbi nyilvánvalóan jogi szankció, még akkor is, ha jelenleg nincs helyettesítés, jobb, eredményesebb. Mert az orvosok a maguk részéről a jogi szankcióknak megfelelően igyekeznek megtenni mindazt, ami a kor színvonalán megtehető, de csaknem tökéletes eredménytelenséggel: a devianciák szaporodnak. A helyzet olyan, mintha a jégverést imával próbálnánk meg elhárítani: ne csodálkozzunk, ha nem sikerül. Csak hogy a fanatikus hívőt soha nem lehet az ima hatástalanságáról meggyőzni.

Úgy tűnik, hogy az orvosi tevékenység jogi szabályozása meglehetősen bonyolult.

Erre viszont szükség van, és aligha válna be egyes szélsőséges javaslatok, hogy a gyógyítás, aki ehhez kedvet érez, és úgy, ahogy gondolja. Inkább ismét arra utalok, hogy bizonyos zavar mutatkozik a jogi és orvosi szempontok körül. Például az, hogy ki kit kezelhet, hol, mikor, hogyan, miért, jogi és nem orvosi megítélés kérdései. Az orvos beteg körüli teendőinek háromnegyedét jogi előírások adják, nem a gyógyító munka szakmai szempontjai. Nem az a baj, hogy ez így van, hiszen elkerülhetetlen, hogy így legyen. De fel kell ismerni a jogi szempontokat, melyeket orvosivá minősítettek. Két példát hoznék fel. Az egyik: egy tanács szociális osztálya kórházi felvételt kér, mert egy emberen másként nem tud segíteni, vagyis szociális indokkal. Mit kezelhet az orvos egy ilyen „betegnél”? A szociális helyzetét. A másik: aki beteg, annak nem kell dolgoznia, táppénzt kap, kezelést, gondoskodást stb. De ki a beteg? Kizárólag az, akit az orvos írásban annak minősít. A leírt jogi kiváltságok egy jogi aktus, az igazolás kiállítása révén szerezhető meg. Tehát nem azért, mert beteg vagyok, hanem, mert az orvos annak minősített. Csupa hétköznapi dolog, de forrása a visszaélésnek táppénzsalásnak, lógásnak. A jog éppúgy „él” és változik, mint a gyógyítás minősége, változik tehát az egészségügyi szervezés is a jogi szabályozással együtt; ha ez a változás a beteg érdekeit szolgálja, akkor „jó” változás.

Az orvoslás és a jog kiélezetten él együtt a pszichiátriában. Elég megemlíteni, hogy például agyverzés, baleset, részegség stb. miatt zavart embereket elhamarkodva minősítésként közveszélyeseknek. Továbbá a kellemtelen és zavaró emberközvi vi-

selkedést ma könnyen minősítik pszichiátriai betegségnek, mert a szakma nem vonja meg saját lehetőségeinek határait, pedig ez égető feladat. Mindezen túl az elmegyógyászati tevékenység szakmai szabályai sokkal kiforrottabbak, mint például a sebészeté, ahol világos, mikor végeztük a műtétet jól vagy rosszul, tehát lehet értelmes előírás és felelősségrevonás is.

A pszichiátria szerepe közismert az igazságszolgáltatásban. Az igazságügyi orvosszakértő nemcsak szakmailag, hanem morális és etikai adottságaiban is magas szinten álló személy. Véleménye emberek sorsát befolyásolja, nem ritkán életük függ állásfoglalásától.

Mind a magam, mind az olvasó nevében megköszönöm a beszélgetést, és kérem, hogy szóljon még néhány szót a mentálhigiénéről.

Az élőlények közül az ember kapta a természet legnagyobb ajándékát, nagyszerű agyveljét. Minden emberi alkotás, tudomány, technika, társadalmak szervezése, a gondolkodás képessége, az elvont fogalmak alkotása, mint szépség, jószág, erkölcsiség stb. agyvelőnk működése folytán jött létre. Éppúgy az agy működésének megnyilvánulása az az emberre igen jellemző, pontosan elég nehezen körvonalazható, mégis életünket meghatározó kategória a tudat, a lélek, melynek ezernyi összetevője szabja meg, hogyan élünk, viselkedünk, tanulunk, illeszkedünk a világ jelenségeihez. Ennek, a léleknek karbantartását, „egészségének” megőrzését jelenti a mentálhigiéne. Legfontosabb feladata azon betegségek megelőzése és kivédése, melyek az emberi együttélés összeközeiből, a konfliktusokból származnak (neurózisok, alkoholizmus, kóros gyógyszerhasználat stb.). Néhány számadat mutatja, hogy milyen fontos e betegségek társadalmi jelentősége. Ma az általános orvosi rendelők betegei közül 30–40%-a a neurotikus. Egyes jósálok szerint a század végére ez a szám lényegesen nagyobb lesz. A mentálhigiéne célja többek között ennek fékezése, mégpedig azáltal, hogy igyekszik megtanítani az embereket, hogyan éljék meg az elkerülhetetlen konfliktusokat, hogyan reagálják le meghiusult törekvéseiket, kihasználva az agy sajátos adottságait mindannyiunk hasznára. Megkísérli megmutatni az élet ezernyi szépségét, az ezekben gyönyörködő képességet kifejleszteni, hogy minél többször kiléphessünk a hétköznapiak gyakran szürke, egyhangú, emiatt lehangoló világából, hogy tudjunk közösségekben és örömmel élni. Aligha tagadhatja bárki, hogy elméletileg minden ember magában hordja annak lehetőségét, hogy konfliktusok, lelki zavarok és ezekből eredő betegségek helyett derűs kiegyensúlyozottságban éljen, önmaga, családja és a társadalom hasznára. Ennek a lehetőségnek valóra váltásán munkálkodik a mentálhigiéne.

BÁNKI MIHÁLY

„Rómáról jut eszembe...”

Virágok mezeje

Ugye milyen szép neve van ennek a térnek? Költői név (Campo de' Fiori), pedig valamikor furcsa virágok nyíltak a Farnese-palota szomszédságában. Itt végezték ki a halálraítélteket. Itt halt máglyahalált 1600. február 17-én eretnek tanításai miatt a háborgó lelkű dominikánus: Giordano Bruno. Hatalmas zöldpatinás szobra uralja a naponta reggeltől délig nagyon prózai célra használt teret. Ezen a téren van ugyanis a mercato (piac). A filozófus féltve szorítja magához haladószellemű gondolatokat tartalmazó könyvét, kapucnis fejét lehajtja. A szobor délig szinte megközelíthetetlen a nyüzsgő emberáradat, a zöldségesek, gyümölcsösök, halászosok szédületes tömegben kirakodott áruhálmaza miatt.

Nekünk, piacjáró magyar aszszonyoknak bőven akad itt néznivaló télen is, hiszen a déli égből sok minden megterem: vészszínű furcsa gyümölcsök, sőt, nem látott halak. Amellett van itt novemberben is friss zöldboró, gladiólusz, margaréta. Hall-

juk innen is, onnan is a szédítően gyors olasz beszédet, az árusok ordítva kínálják portékájukat, az asszonyok az alku és vásárlás lázában visszakiáltanak: fejszögátó szökökútja ez a hangoknak! Ha mégis talál az ember egy kis helyet, ahol lábát megveheti, elgyönyörködhet a piaci tömeg tarka-barka nyüzsgésében és a színpadnak tűnő valószínűtlen keretben, amely az egészet körülfogja. A környező paloták láttán elfogja az embert a középkor hangulata. Igen, ezek a házak megkapó módon kerektezik ezt a jellegzetes olasz sokadalmat, amely az évezredek nyomai között a diadalmas élet minden tiszteletlenségével és eleven erejével harsog, üzérkedik az áradó napfényben.

A hetininc sokadalmaiban nagyon érdekes a könyvek piaca. A kis teret körülvevő a mesterségekről elnevezett utcák egyi-

kében (van itt zubbonycsinálók utcája, bőrdobosok utcája, kőszárfonók utcája stb.) 4–5 könyvespulton álmoskönyvet, ponyvaregényt, klasszikusokat, dísznőbörköttes régiségeket kínálnak száz meg száz példányban, de láthatunk az asztalokon régi metseteket, pénzeket is. Szerencsés ember potom áron juthat sokszor értékes holmihoz, gazdag, ügyetlen ember súlyos összegeket elveszthethet megtévesztő utánzatokra. A könyvtáros gyakran nagyság vagy vagtasság szerint sorolja be könyvét ilyen vagy olyan árkatóriába. Mindenbe beleolvashatsz, állhatsz a könyvtáros mellett reggeltől délig és ingyen kiolvashatsz az el nem adott könyvet. A sok szemét között olykor drágakövet is találunk. Van itt Dan'ának, Tassó-nak, Ariostónak a műveiből húsféle kiadás, akad itt a legszigorúbb dogmatikai fölírásról a leg-

pajkosabb Boccaccio-kiadásig minden elképzelhető irodalmi műfajból, pókhálós öreg miscskönyv éppúgy, mint bányajogi vagy tengerészeti szakmunka. Könyvkedvelő ember órákig elszórakozik itt ezen a könyvpiacon, ami valamivel csöndesebb is, mint a hetipiac. Ez mégiscsak afféle műzsák ligete, ha másért nem, azért, mert egy véletlen lelet mély hurokat tud megmozgítani, megpendíteni Róma vándorának szívében.

Az adás-vevés, nyüzsgés, lármá, alkudozás körülbelül déli egy óráig tart, az árusok összecsomagolnak, triciklin vagy kézikocsin, esetleg mikroautóval hazaszállítják megmaradt áruikat. Utánuk nyomban jönnek a hatalmas vízszagát szóró locsolautók és tisztára mossák a Campót. Minden második házban van egy talponálló vagy kisvendéglő, a térre pillanatok alatt kirakott kis asztalkáknál ehetünk pizzát, vagy bazsalikomos sültet és egyéb olasz fincségeket — feltéve, ha vigyáztunk a zsebünkben levő pénzre.

TIMARNÉ MAKKÁR ERZSÉBET